

самообложения жителей местных общин. Исследование системы местных платежей в отдельных странах ЕС также говорит о необходимости расширения существующей системы местных платежей в Украине. В эту систему целесообразно включить такие составляющие, как доходы от меценатства, от спонсорства, однопроцентный подоходный налог с доходов граждан в пользу территориальной общины, добровольно-принудительные взносы жителей территориальных общин на развитие местного образования и здравоохранения, взносы граждан на осуществление АТО. Предложенное расширение структуры местных платежей позволит стабилизировать данную структуру независимо от изменений во власти.

Ключевые слова: принципы построения системы местных платежей, местные платежи, местные налоги, местные сборы, самообложения, Налоговый кодекс Украины, меценатство, спонсорство, Украина, США, Европейский Союз, Польша, Венгрия, Германия.

Karlin Mikola. The Necessity of Using a Systematic Approach to Determining the Structure of Local Payments in Ukraine. The article gives an attempt to prove the necessity of using a systematic approach to determining the structure of local payments in Ukraine, as this structure has not yet formed during the years of independence of our state. It is necessary to review the existing approaches to the determination of local taxes and charges, combining them in local charges. It is necessary to review the existing approaches to the determination of local taxes and fees in the Ukrainian economic literature, combining them in the system of local payments. The analysis of the development of local payments in historical terms, and the experience of the USA show the necessity of inclusion such component as income from self-taxation of residents of local communities to the system of local payments. Investigation of local payments system in some EU countries also suggests the need for expansion of the existing system of local payments in Ukraine. Such components as income from philanthropy, income from sponsorship, 1% personal income tax for local community, voluntary-compulsory contributions of local communities residents to the development of local education and health care, contributions of the citizens to conduct counterterrorist operation should be included in this system. The proposed expansion of the structure of local payments will stabilize this structure, regardless of the changes in government.

Key words: the principles of forming the system of local payments, local payments, local taxes, local fees, self-taxation, Tax Code of Ukraine, philanthropy, sponsorship, Ukraine, USA, European Union, Poland, Hungary, Germany.

УДК 338.24

Олена Івашко – кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та оподаткування,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці

У статті висвітлено сучасні підходи до трактування фінансової безпеки як основного складника економічної безпеки. Досліджено її основні компоненти, а саме: банківську, бюджетну, боргову, валютну й монетарну безпеки. Проведено аналіз основних показників бюджетної безпеки держави та обґрунтовано напрями її зміцнення в умовах кризових явищ.

Ключові слова: фінансова безпека, індикатори, загрози, банківська безпека, бюджетна безпека, боргова безпека, податкова безпека, валютна безпека, монетарна безпека.

Постановка наукової проблеми та її значення. Зв'язок економіки України зі світовою економікою, її експортна орієнтація та від'ємний платіжний баланс створюють значні небезпеки для вітчизняної фінансової сфери. В умовах фінансово-економічної кризи пріоритетним напрямом діяльності держави й бізнесу є проведення скоординованої політики та вироблення стратегії щодо зниження впливу кризових явищ у фінансовому секторі. Ураховуючи масштабність, глибину й тривалість кризових явищ у вказаному секторі, а також ступінь їх негативного впливу на процеси, що відбуваються в українській економіці, потрібно виробити нові підходи до побудови системи фінансової безпеки нашої держави.

Особлива актуальність дослідження цього питання обумовлюється складною воєнно-політичною ситуацією розвитку нашої країни, адже фінансова безпека – невід'ємний атрибут суверенної держави.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Різні аспекти проблеми забезпечення фінансової безпеки держави досліджували О. Барановський, В. Геєць, Б. Губський, М. Денисенко, В. Мунтян, Н. Татаренко та ін.

Водночас до сьогодні на науковому й практичному рівнях не повністю досліджено сутнісну природу та складники фінансової безпеки, сукупність показників, що характеризують її рівень; не сформовано систему заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України в сучасних умовах.

Мета статті – розкриття, аналіз підходів до визначення сутності та складових частини фінансової безпеки держави, оцінка її основних показників і розробка заходів для зміцнення компонентів фінансової безпеки в майбутньому.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Однією з найважливіших складових частин економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо розв'язати жодне із завдань, що стоять перед державою. У цьому контексті доволі переконливий аргумент – слова М. Єрмошенка, який зазначає, що фінансова безпека є ґрунтовною складовою частиною економічної безпеки держави, оскільки на фінансах ґрунтується будь-яка економіка, фінанси – кров економічної системи держави. Учений обґрунтовує необхідність забезпечення й підтримки фінансової безпеки держави, тому що вона стосується не лише держави в цілому, а й усіх галузей національного господарства, приватних підприємств, усього суспільства. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, – підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету [2].

Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. На сьогодні відсутнє єдине визначення «фінансової безпеки». Наявні формулювання відображають лише окремі її аспекти й не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування. Фінансову безпеку як дефініцію розглянуто під різними кутами, а саме:

– із позицій ресурсно-функціонального підходу, фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання відповідних зобов'язань;

– із погляду статистики, фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної й фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й економічне зростання;

– у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання й, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами [2].

Отже, із позицій різностороннього підходу фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності й стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізаційних факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й стає економічне зростання.

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори:

1) рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

2) характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;

3) політичний клімат у країні;

4) рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Варто відзначити, що фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Щодо зовнішнього, то це, передусім, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте стверджувати про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації некоректно, адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу й посилюється інтенсивність його обігу.

Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі.

Фінансова безпека – надзвичайно складна багаторівнева система, яку утворюють низка підсистем, кожна з яких має власну структуру. Так, фінансова безпека держави включає бюджетну, податкову, боргову безпеку, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну, інвестиційну, фінансову безпеку страхового й фондового ринків.

Пріоритетні напрями зміцнення фінансової безпеки України визначаються, насамперед, на основі оцінки рівня показників фінансової безпеки держави.

Індикатори фінансової безпеки відображають специфіку певного рівня управління (громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, галузей господарського комплексу, регіонів, банківської системи, фондового ринку, держави) або таких її складників, як безпека грошового обігу, інфляційна, валютна, бюджетна, боргова й інвестиційна безпека [4, с. 17].

Узагальнюючи досвід вітчизняних та іноземних учених, які досліджували показники фінансової безпеки, можна виділити такі з них, що розглядаються як репрезентативні більшістю вчених:

- рівень монетизації економіки, %;
- обсяг зовнішнього державного боргу, % від ВВП;
- обсяг внутрішнього державного боргу, % від ВВП;
- рівень інфляції, %;
- міжнародні резерви центрального банку, млн дол.;
- дефіцит державного бюджету, % від ВВП;
- вартість банківських кредитів у національній валюті, % річних;
- рівень доларизації економіки, %;
- сальдо платіжного балансу, млн дол.;
- доходи державного бюджету, % до ВВП;
- видатки державного бюджету, % до ВВП;
- рівень тіньової економіки України, % до ВВП та ін.

Динаміку зазначених показників за період 2008–2014 рр. відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Система показників оцінки рівня фінансової безпеки України*

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Оптимальне значення
<i>Показники бюджетної безпеки</i>							
Дефіцит державного бюджету, % до ВВП	1,30	3,90	6,70	1,7	3,6	4,4	Не більше 3–4
Доходи державного бюджету, % до ВВП	24,40	22,90	20,70	28,0	24,56	23,31	-
Видатки державного бюджету, % до ВВП	25,50	26,50	27,40	33,4	28,08	27,73	-
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	29,8	30,04	29,17	31,11	31,58	30,63	Не більше 30
<i>Показники боргової безпеки</i>							
Обсяг загального боргу, % до ВВП	35,7	34,81	39,93	36,34	36,81	32	Не більше 55
Обсяг зовнішнього боргу, % до ВВП	20,5	23,3	25,56	22,74	22,06	78,3	Не більше 25–30
Рівень заборгованості на 1 особу, дол. США	580,0	597,7	759,2	821,8	850,2	1020	Не більше 200
<i>Показники банківської безпеки</i>							
Вартість банківських кредитів, % річних	18,70	15,80	15,00	14,8	18,7	25	-
Частка іноземних банків у загальній кількості банківських установ, %	28,0	28,8	28,0	31,1	30,1	30,1	Не більше 30
Рівень інфляції, %	19,8	22,3	9,1	4,6	-0,2	0,5	7
<i>Показники валютної та монетарної безпеки</i>							
Золотовалютні резерви центрального банку, млрд дол. США	32,1	59,27	52,73	51,13	54,11	20,42	-

Закінчення таблиці 1

Сальдо платіжного балансу, млн грн	-75729	-15296	-31579	-71075	-118047	-123763	-
Рівень доларизації, частка іноземної валюти у грошовій масі, %	30,73	31,70	29,13	30,3	32,1	29	10
Рівень тіньової економіки України, % до ВВП	31,10	39,00	38,00	39,5	45	52,8	25

*Розраховано за даними Державного комітету статистики України.

Також варто зазначити, що за даними МВФ станом на 1 січня 2015 р. офіційні резерви НБУ склали 7533,3 млн дол. США, при цьому монетарне золото (уключаючи золоті депозити й золото у свопах) – лише 911,1 млн дол. (12,09% загального обсягу резервів).

Структуру золотовалютних резервів НБУ, за даними МВФ, станом на 01.01.2015 представлено на рис. 1.

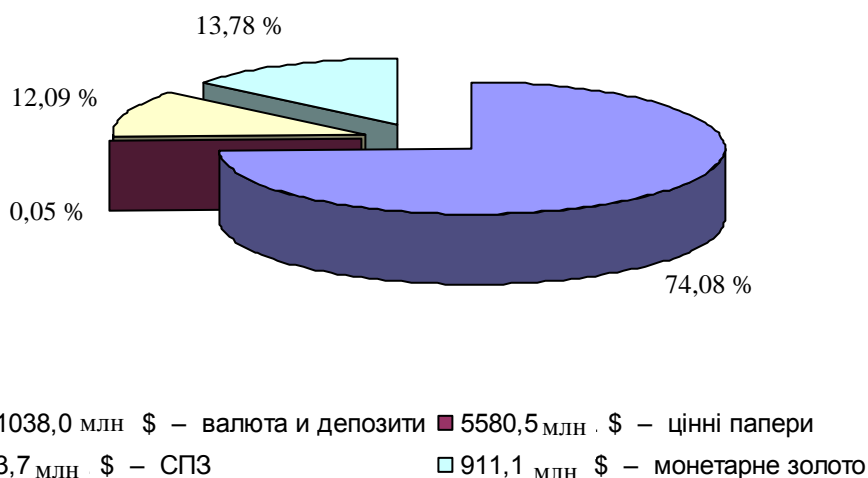

Рис. 1. Структура золотовалютних резервів НБУ станом на 01.01.2015 р. *

*Розраховано за даними Державного комітету статистики України.

Як бачимо, для динаміки більшості показників фінансової безпеки спостерігаються негативні довгострокові тенденції. Найбільш проблемними напрямками щодо цього є:

- високий рівень зовнішнього боргу;
- висока вартість банківських кредитів;
- значний рівень доларизації економіки;
- постійне збільшення частки тіньового сектору економіки;
- від’ємне значення платіжного балансу

Підвищення рівня фінансової безпеки держави потребує системних дій, які мають містити в собі механізми у сфері бюджетної та монетарної політики, фондового ринку, а також у сфері регулювання корпоративного сектору економіки тощо.

Можна запропонувати таку систему заходів стосовно зміцнення фінансової безпеки України (табл. 2).

Таблиця 2

Основні напрями зміцнення фінансової безпеки України

Складові частини	Напрями зміцнення
1	2
Банківська безпека	• активізувати роботу в напрямі зміцнення власної капітальної бази банками; • розробити заходи щодо запобігання відтоку депозитів фізичних осіб, відновити довіру населення щодо розміщення коштів на довгостроковій основі; • зменшити ставки за кредитними ресурсами, наближаючи їх до рівня європейських країн; • зменшити присутність іноземного капіталу в банківській системі України та ін.;

Закінчення таблиці 2

1	2
Бюджетна безпека	• проведення оптимальної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів; • рівномірне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування бюджетного дефіциту; • удосконалення інструментів залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень приватного сектору та доходів населення країни;
Боргова безпека	• зменшити негативне сальдо торговельного балансу України; • підвищити рівень золотовалютних резервів; • використання позикових коштів міжнародних організацій на стимулювання економічного розвитку країни, а не погашення боргів уряду;
Валютна та монетарна безпека	• установлення НБУ «плаваючого» валютного курсу національної валюти з метою припинення девальваційних процесів; • спрямування кредитних ресурсів МВФ не на «штучну» підтримку гривні, а на структурні інвестиційні зрушення та реформування економіки, суворий контроль доцільності використання таких коштів; • зменшення питомої ваги готівкових коштів у загальному обсязі грошової маси, що сприятиме зменшенню рівня тонізації економіки; • збалансування грошового й товарного ринків, тобто зниження рівня інфляції.

Реалізація запропонованого комплексу заходів, що охоплює більшість складників фінансової безпеки, актуальних для України, дасть змогу значно підвищити її рівень за умови забезпечення підтримки на законодавчому, виконавчому, владному рівнях.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження показало, що фінансова безпека держави – комплексне поняття. Найбільші загрози фінансовій безпеці України простежено у сфері зовнішньої заборгованості, високої вартості банківських кредитів, значного рівня доларизації економіки, зростання тіньового сектору, негативного сальдо платіжного балансу.

Подальші дослідження у сфері зміцнення фінансової безпеки держави доцільно спрямувати на обґрунтування механізму управління внутрішніми й зовнішніми ризиками державної фінансової стабільності.

Джерела та література

1. Комарницький І. М. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави [Текст] / І. М. Комарницький, І. А. Франів, Б. М. Комарницький // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – Вип. 2(49). – С. 22–28.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М. М. Єрмошенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpruyemnytstva>.
3. Наконечна Н. В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України / Н. В. Наконечна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 219.
4. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. – № 3. – С. 17.

Ивашко Елена. Финансовая безопасность Украины в условиях кризисных явлений в экономике. В статье отражены современные подходы к трактовке финансовой безопасности как основной составляющей экономической безопасности, а именно: из позиций ресурсно-функционального подхода, с точки зрения статики, в контексте нормативно-правового регламентирования. Исследованы ее основные составляющие, а именно банковская, бюджетная, долговая, валютная и монетарная безопасности. Установлены факторы, которые определяют финансовую безопасность любого государства. Рассмотрены внутренний и внешний аспекты финансовой безопасности государства. Отражены ее угрозы и индикаторы. Обосновано, что приоритетные направления укрепления финансовой безопасности Украины определяются на основе оценки уровня показателей финансовой безопасности государства. Проведен анализ основных показателей бюджетной безопасности государства и обоснованы направления ее укрепления в условиях кризисных явлений.

Ключевые слова: финансовая безопасность, индикаторы, угрозы, банковская, бюджетная безопасность, долговая безопасность, налоговая безопасность, валютная безопасность, монетарная безопасность.

Ivashko Olena. Financial Safety of Ukraine in the Conditions of the Crisis Phenomena in Economy. In the article the modern going near interpretation of financial safety as basic constituent of economic security, namely: from positions resource-functional to approach, from point of statics, in a context normatively legal regulation is reflected.

Investigational it basic constituents, namely bank, budgetary, debt, currency and monetary safety. Factors which determine financial safety of any state are set. The internal and external aspects of financial safety of the state are considered. Its threats and indicators are reflected. Grounded, that priority directions of strengthening of financial safety of Ukraine are determined on the basis of estimation of level of indexes of financial safety of the state. The analysis of basic indexes of budgetary safety of the state and grounded directions of its strengthening is conducted in the conditions of the crisis phenomena.

Key words: financial safety, indicators, threats, bank safety, budgetary safety, promissory safety, tax safety, currency safety, monetary safety.

УДК 336.71:65.012.8

Тетяна Сак – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та безпеки підприємства, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Фінансово-економічна безпека комерційних банків України

Проведено оцінку діяльності комерційних банків в Україні, визначено основні загрози з їх поділом на ризики внутрішнього та зовнішнього середовищ. Розраховано інтегральний показник фінансово-економічної безпеки банків України. Обґрунтовано напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки комерційних банків України.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека банку, загрози, ризики, порогове значення, інтегральний показник безпеки.

Постановка наукової проблеми та її значення. Банківський сектор України сьогодні функціонує в умовах невизначеності та посиленої ризиковості діяльності. Ситуація на валютному ринку, військові дії на сході країни, анексія Криму й інші дестабілізаційні фактори негативно вплинули на результати діяльності комерційних банків, спричинили додаткові загрози їхній фінансово-економічній безпеці.

Важливою на цьому етапі розвитку економіки країни є оцінка рівня загроз банківській системі, що дасть змогу своєчасно попередити небезпеки, забезпечити стабільність і незалежність комерційних банків. Проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської системи країни набуває особливої актуальності та наукової значимості з огляду на глобалізацію фінансових ринків і необхідність витримувати міжнародну конкуренцію вітчизняними комерційними банками.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Питання безпеки банківської системи досліджували і зарубіжні, і вітчизняні науковці, зокрема О. Ф. Балацький, О. І. Барановський, І. О. Бланк, Т. М. Болгар, М. З. Бора, С. Букін, Дж. К. Ван Хорн, О. Д. Василик, В. В. Вітлінський, В. М. Геєць, К. С. Горячева, Р. Гриценко, Р. Джуччі, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, Е. Дж. Долан, А. О. Єпіфанов, М. М. Єрмошенко, В. Г. Загородній, О. Д. Заруба, Р. Дж. Кемпбелл, Л. А. Ключко, І. П. Козаченко, В. Г. Крижанівська, І. М. Крупка, Л. О. Лігоненко, І. О. Лютий, А. М. Мороз, В. П. Москаленко, В. І. Мунтіян, О. О. Олейніков, Є. С. Осадчий, Б. А. Райзберг, М. І. Савлук, Дж. Ф. Сінкі, Т. С. Смовженко, В. І. Срібний, О. О. Терещенко, Е. А. Уткін, Р. І. Шиллер та ін.

Проте окремі питання забезпечення фінансово-економічної безпеки комерційних банків у нових економіко-політичних умовах залишаються недостатньо вивченими й потребують детального дослідження.

Мета й завдання статті. Мета дослідження – оцінка рівня фінансово-економічної безпеки комерційних банків України та обґрунтування напрямів її забезпечення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В Україні на сьогодні функціонує 165 банків, кількість яких зменшилась у зв'язку із загостренням політично-економічної кризи, негативними подіями на сході України. Протягом перших дев'яти місяців 2014 р. НБУ прийняв рішення про відкликання ліцензій тридцяти банківських установ, до 32 банківських установ запроваджено тимчасову адміністрацію [3]. Ця тенденція тільки набирає оберти. Банкрутство окремих банків є очевидним, адже фінансово сильні та інноваційно розвинені банки будуть витіснені тих, хто не може пристосуватися до сьогоденних умов. Динаміку зміни кількості комерційних банків в Україні представлено на рис. 1.